

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ

DEL

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

1909

VOLUM XIX.^È

BARCELONA

TIPOGRAFIA «L'AVENÇ», RAMBLA DE CATALUNYA, 24

1909

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

UNA EXCURSIÓ A LA REGIÓ LACUSTRE Y CIM DE CARLIT

ERA a mitjans d'Agost, d'aquest temps en que les nostres serres pirenenques semblen reviure deixondint-se del seu somni hivernenc, quan, junt ab altres companys, decidírem anar uns dies a montanya, a gosar de la vida lliure de les nostres serralades, a fruitir en la contemplació de ses innombrables belleses, a respirar la flaira sanitosa de ses boscuries y a enfortir nostres conviccions patriòtiques ab el coneixement del terrer de nostra aimada Catalunya.

An aquest fi sortia de la joliva vila de Ribes ab mon amic y company senyor Danés y Venedas a primeres hores d'un matí hermosíssim, de cel blau y fresc ventijol, quan el sol encara no il·luminava ab sos raigs esplendorosos els alts cimals de les vehines serres que formen aquella riàllera vall. Vorejant sempre'l bonic rieral, remontàrem el Freser fins endinzar-nos en son estret engorjat poc abans d'ajuntar-se ab el riu de Nuria, sota del típic poblet de Queralps, situat gayament en un espadat contrafort de la serra.

Els raigs del sol naixent començaven a calentar nostres espatlles y colorejaven diversa y atractívolament tots aquells prats y turo-nades, quan arribavem al peu de la presa del canal que ha de portar la força motriu a llunyanes terres. D'aquí en avant el paisatge cambía per complet a nostra vista. La plana s'havia anat allunyant, amagant-se completament darrera les vehines montanyes; els prats havien desaparegut ab sa verdor sempre escayenta; el riu s'havia anat encaixonant entre l'alt murallam que a cada banda forma aquella encinglerada serralada; y ses aigues anaven estimbant-se formant hermosos saltants y variades cascades, rublertes de blanca escuma y escampant arreu les seves veus remorejantes o estrepitoses. El camí s'havia perdut del tot per entre'l rocatam després de les altures y tot contribuía a donar un to de tristesa y anyorament an aquella encontrada d'aspecte tètric, encara que majestuós.

Deixant el curs de l'aigua y enfilant-nos per relliscosa pendent, avancem de mica en mica per aquells penosos indrets, que aviat deixem enrera al sortir de l'engorjat, a l'aixamplar-se la vall y trobar-nos a Coma de Vaca, extens planell format en l'enforcament del Freser y el petit riu d'aquell nom, cobert de verdosa catifa en la qual hi pastorejaven grans ramades, y tancat al Nord pels enlairats cims de la Vaca, que'ns calia escalar tot seguit, y a sos costats per les alteroses serralades que coronen els espadats cims de Balandrau y Torreneules.

Eren prop les deu del matí quan deixavem el fondal de Coma de Vaca, emprenent la pujada cap dalt la carena que'ns separava de l'hermosa comarcada de Carença, on nosaltres ens dirigíem. Passant per la Jaça dels Pastors, que s'estaven al peu de sa porta ajeguts mandrosament de panxa al sol, tot fitant l'extensa vacada que per allí estava pasturant fent sentir el to monòton de ses variades esquelles, arribàrem al repeu de la dreta pujada; y després d'esguardar sos cimals y pendre un xic d'alè, al crit d'«amunt jovent!», donat per un dels guies, començàrem aquella ascensió, emprenent-la poc menys que a dret fil. Prop de dugues hores estiguerem bregant ab aquell pedruscall que forma grans clapisses, dificultant aquella fadigosa ascensió, que tinguérem de fer ab varies reposades y en mitg d'un silenci realment imponent, sols interromput pels esqueleigs de la ramada o bé pel brunsir d'alguna au montanyenca que ab tota furia atravessava l'espai pel damunt de nostres testes, encenent més nostres desitjos d'arribar aviat a la collada per seguir ab la vista son vol lleuger que no para may.

Era al bell punt del mitg-dia quan posavem nostres petges sobre la carena desitjada, que'ns férem nostra pel lloc més alterós, al costat de l'espadat cim o pica del Gegant, que allí s'aixeca ab tota sa altivesa. Després de pegar llambregada a nostre entorn y despedir-nos ab una darrera mirada d'aquelles desolades valls del Freser, emprenguerem la davallada cap a l'aterrador y descarnat desert de Carença, quals estanys s'oviraven allí a nostres peus envoltats d'encinglerats penyals y grosses esllavissades que fan difícil arribar fins vora ses tranquiles aigues, que jauen enmitg d'aquella desolació y soletat que de debò corprèn y encisa a tot vianant que tinga la sort de trepitjar aquelles belles encontrades.

Pel mitg d'aquelles ruines naturals davalllem vers els estanys, situats al peu d'aquella colossal carcanada de formes ferrenyes y que escorren tranquilament ses aigues cap a l'aspra ribera de Carença fins a llençar-se després, per entre boscuries d'aspecte fantàstic, vers

les enasprades gorges de bellesa sens igual dins nostra terra, y que nosaltres resseguim entusiasmat ab l'aspecte d'aquell conjunt copenedor, y que fa que un se senti agradosament impressionat y que, tot enlairant l'esguard, dirigeixi fervorosa pregaria a l'autor de tanta magnificencia y sublim grandiositat; pregaria no teixida maquinalment per altri, sinó eixida directament de nostre cor, com a fruit de nostra mateixa pensa y sana imaginació, seguint el majestuós compàs que'ns ofereix la propia naturalesa ab el remoreig de ses aigues rondinaires, la fressa dels suaus ventijols, el xisclejar de les aus montanyenques y el fresseig de les arbredes, qual remor llunyana s'oeix com avís que puja desde'l pla.

Eren les quatre de la tarda quan, seguint mitg d'esma'l camí que van marcant-nos els guies capdavanters, arribem a la Jaça de Carençà, prop l'encreuament ab la Coma de Bassibés, y, seguint deliciosa arbreda en que abunden els avellaners y altres arbres de gran ufana y verdós fullam, ens endinzem per les espadades gorges y abruptes reconades, fins arribar, al caient de la tarda y quan començava a fosquejar, a la vistosa vall del Tet, rublerta de prats verdois y grans noguerars que envolten el petit poble de Thués, airoament situat a cada banda de riu y al peu d'un bell turonet en que hi ha la seva encastellada iglesia.

Haviem arribat sortosament al fi de la jornada, cosa que'ns convenia, perquè portavem catorze hores de caminar per aquells deserts y hermosos encontorns.

Aquesta passejada'ns serví d'entrenament a l'amic Danés y a mi pera l'excursió que a l'endemà haviem d'empendre junt ab altres companys, y que ara passem a ressenyar.

Al matí del següent dia sortiem de Thués, abandonant el miser hostel en que'ns haviem hostatjat y que rumbeja pomposament el nom de Grand Hotel de Carençà. En l'agradosa companyia de diversos amics, socis en sa majoria del CENTRE EXCURSIONISTA, que havien passat la nit a Vilafranca del Conflent, arribant-hi per la via francesa, emprenguerem la via incòmodament colocats en dugues *voitures* que, abandonant aquell pintoresc poble, situat a 810 m. d'alt., y seguint per bona carretera, ens portaren fins a Fontpedrosa, deixant a l'esquerra'l torrent del Barret, que davalla del pic de Gallinàs. Les cases de Fontpedrosa estan escalonades entre'l riu y la carretera a l'enfront de la ribera de la Sorda; més enlairadament s'ovira'l poble de Prats de Balaguer, qual ribera's veu davallar de sota'l pic d'Eyna.

En havent esmorzat, y cambiades les cavalleries, reprenguerem la marxa per sota enlairats penyalars per entre'ls quals s'obra pas la carretera, tot guanyant la forta pujada per medi de continuats giravolts que donen lloc a variats y esplèndits panorames. Pel camí tinguerem ocasió de veure les adelantades obres del tranvia elèctric actualment en construcció y properes a donar-se per acabades. Després de forta pujada passem per Montlluis, a 1.609 m. d'alt., deixant a l'esquerra la carretera de La Cabanassa y a la dreta la del Capcir y el camí de Fontromeu. Aquí's deixa'l curs del riu per entrar al Pla de la Perxa, ovirant a nostra esquerra'ls pobles de La Cabanassa, Planés y Sant Pere dels Forcats, que deixem enrera com abans hi havíem deixat als de Fetjes y Sautó. Al caseriu de La Perxa, rodejat de verdosos prats aplebats y a més de 1.620 m. d'alt., deixem a l'esquerra la carretera de Sallagoça y Puigcerdà, seguint nosaltres la que va vers Angustringina y Les Escaldes, tot ovirant hermós y dilatat panorama desde aquell planell partió d'aigües de dos rius y de dos comarques.

Tot planejant per l'enlairada carretera que té als seus peus l'hermosa plana de la Cerdanya y que nosaltres veyem junt ab les enasprades valls d'Eyna y de Llo, que s'enfilen per aquella bandada, deixem Bolquera y arribem a Odelló, situat a 1.596 m. d'alt. y que té una iglesia romànica del sigle XI ab una bonica portada. Aquí deixem els carruatges y emprenem a peu l'erm y trist camí de Fontromeu, fins arribar a les hermoses boscuries que'l rodegen. El santuari està a 1.775 m. en una bonica clotada que forma la serra, tota coberta de colossals pinoses y abetars. A poca distancia hi ha'l conegut Calvari, dalt d'un petit turó que es una bella balconada sobre tota la Cerdanya, que s'ovira desde'l pla de La Perxa fins al Forat de La Seu, limitant l'esguard les serres de Canigó, Puigmal, Cadí, Pedraforca, Maranges y Carlit, y les montanyes dels Isarts, d'Aude, de la Calma y de Bolquera, que enronden aquella vall.

Res direm d'aquest santuari y vall de Fontromeu, com tampoc ens havem entretingut en descriure'ls paisatges y itineraris fins ara recorreguts, per no ser aquest el nostre propòsit y per haver-ho ja fet, entre altres, nostres companys en Manuel Font y Torné y en Josep M.ª Roca desde les planes d'aquest mateix BUTLLETÍ, y en César August Torras desde les de les *Memories* de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques».

Anem, doncs, a circumscriure-ns a la regió lacustre y serralada de Carlit, sense pretendre, emperò, afegir res de nou a les completes

descripcions del Comte Russell, d'en Brousse, d'en Companys, d'en Pierre Vidal y altres; proposant-nos solament descriure una excursió realisada y completar lo dit en aquestes planes, anys enrera, per D. Joaquim de Gispert, tot donant una cabal idea del territori trepitjat durant nostra excursió.

Eren les quatre de la tarda quan deixavem aquella molt vistosa encara que petita vall de Fontromeu pera endinzar-nos serra enllà.

Erem allavors una bona colla de decidits companys, y ab tot entusiasme y coratge emprenguem la pujada cap a Coma Miró, Camp d'en Lliví y Mata Gallinera, pera atravessar el pla de Clots y, pujant pel serrat del mateix nom, arribar fins a la Serra de la Mola, aont hi férem un xic de parada, tot contemplant aquell bell panorama ovirador a nostre enfront y limitat per l'enlairada serra que coronen el Puig Carlit y Puig Peric, que'ns mostraven tota sa descarnada ossamenta com retant-nos a fer-nos nostres els seus atrevits cimals. En cambi a nostres peus hi teniem tot l'extens Pla de les Hores entre'l serrat de Mollet y'l de Pradelles, en el qual hi jauen els importants estanys de Pradelles, Negre, Malniu, Els Pesquers y altres, tots ells hermesosjats per la Natura y per la Tradició, que li han abocat les seves belleses més preuades.

Baixant ja al pla citat, ple d'argelagues, escardots y cardines, y deixant a nostra dreta les míseres barraques y notables treballs de Les Bulloses, anavem seguint la nostra caminada en aquella hora trista en que Natura sembla endormiscar-se, entrant tot en un quietisme verament encisador.

Anavem a entrar, per dir-ho aixís, en plena regió d'estanys, arreu escampats per aquella encontrada formant diversos collars que envolten la gegantesca serralada de Carlit, que s'emmiralla graciosament en ses aigües estancades.

En el pla de les Bulloses pot dir-se que's forma'l riu Tet, ja que'ls aiguamolls de la Gran Bullosa, La Bulloseta y la Bassa dels Anecs són el recull de les aigües d'aquelles vessants y la confluència de diverses torrenteres que davallen de dalt la serra y de diversos estanys. Allí realment se forma aquell riu nascut en el terror granític de Puig Peric y aplegament de les aigües dels dos estanys Blaus y del Recó y de les vessants de la Pica Roja, que poc més amunt de Les Bulloses s'ajunten ab les de les tres torrenteres que venen de les serres y estanys de La Grava a sa dreta, y de l'Esparver y de La Llosa a la seva esquerra.

Nosaltres deixàrem aquella regió, dirigint-nos vers la serra de Les Llebres y vessants del Segre.

Erem ja al capvespre; el to grisenc de les vehines serralades anava confonent-se en un tot homogeni; els termes llunyans desapareixien a la nostra vista, mostrant-nos un infinit insondable,

Clisè de Juli Soler

L'ESTANY LLAT

quan ab pas reposat y enmitg d'agradosa y animada conversa anavem avançant camí.

Ab tota admiració anavem contemplant aquell enfilall d'estanys que en nombre verament notable's troben per les reclotades d'aquell bell país, y, passant per entre'ls estanys Negre y del Viver, el Sec y el de la Comassa, arribavem a l'estany Llat aprop les vuit del vespre.

L'impressió que'ns causà la contemplació d'aquell lloc y an aquella hora no podia esser més agradable y encisadora, y crec jo que sempre'n servarem feliç recordança.

Sota'ls enasprats y cantelluts cimals de la gran serralada que teniem al nostre dessorre hi jeya l'hermosíssim estany Llat, d'aspecte pintoresc, envoltat de gros rocam sense rastre de vegeta-

ció y lluint la seva extensió de més de dos kilòmetres en aquella altitud de 2.150 metres sobre'l nivell del mar. La lluna, ab tota sa esplendidesa, iluminava de ple les grisenques aigues de l'estany, donant-li un to marcadament platejat molt en harmonia ab l'hora grisa d'un capvespre de ple estiu; y tot, absolutament tot, contribuía a extasiar-nos ab gran fermesa, atrayent-nos a la vora de l'estany ab encís sens igual, com si esperessim que les fades y dònes d'aigua de que'ns parla la Tradició resurgissin d'entre les tranquilles aigues pera començar ses dances esbojarrades a l'entorn nostre y pera apresar-nos amorosament ab ses mirades atractívoles y ses fantàstiques riallades.

Més també la prosa hi té cabuda en aquells bells encontorns, y la mateixa prosa's fa agradosa y estimable. Allí, a la vora de la cabana del pescaire y del refugi del Club Alpí, a ple ras, envolcallats ab nostres mantes y sense més llum que'ls débils resplendors de l'astre de la nit, acampàrem mandrosament, preparant-nos un sopar de montanya: una sopa ben calenta, unes truites del mateix estany que feya poques hores encara hi corrien tot enjogaçades, un bon tragueta, y, sense anyorar per re les comoditats de nostres cases y els refinaments de les grans ciutats, ens ho repartírem ben amistosament y sense embuts de cap mena.

Després poca cosa més férem: una darrera ullada a l'astre que's banyava al bell mitg de l'estany y entràrem a les cabanes; una darrera salutació, un bona nit dirigit a cadascú dels demés companys y ens deixàrem caure sobre'l tou jaç d'herba tendra que allí teniem preparat.

A les quatre del matí de l'endemà tothom estava a peu dret, y a la mitja hora deixavem ja la barraca de l'amable pescaire, y, després de pendre-n comiat, començàrem la pujada costa amunt ab tot dalit y plens de coratge, passant pels estanys Llong, El Bayell y de Les Dugues, colocats en els esgraonats de la serra. Fins a les sis no paràrem pas un sol moment; havíem deixat ja enrera tot el desgabellat pla de Carlit y teníem sobre nostra testa, a tret de fusell, l'esquerpa Pica, fita desitjada de la nostra excursió.

Després de deixar enrera'l darrer dels citats estanys, començàrem la veritable ascensió per entre aquell descarnat pedregam, sols interromput per l'existència d'algun nou estany, entre ells els de Castellà, Goberna, Trebens y Subirans, y la d'alguna congesta de les que queden per record del temps ivernenc.

De desde un petit coll situat en l'escaire de pregona timba'ns

Cisó de L. Llagostera

ESTANYS DE CARLIT

nosa pujada y ens semblava que anavem allunyant-nos del cim desitjat. A nostre enfront teniem tota aquella gran carcanada surmountada de SO. a NE. pels pics de Coll Roig, la Pica, Castell-Isart y de la Grava, que l'uneix ab la serra de La Llosa: al nostre darrera un pahorós estimball que fa fredat d'ovirar-lo, ab sa gola que realment sembla exercir pressió a nostres passos, y que no para fins al mateix pla que tot confosament veyem a nostres peus. La pujada per tots aquells grenys no pot esser més dificultosa y pesada; allò es una veritable escalada que un no deixa de fer ab cert temor y recansa fins a petjar l'aresta d'aquella serra, en qual moment un crit de satisfacció y de victòria s'escapa de nostres goles extenuades.

Cisó d'E. Morató

PUJANT AL CARLIT

paràrem uns instants pera contemplar tot el desert que anavem abandonant, veyent-lo allavors en tota la seva gran extensió y ovirant a vol de aucell tota aquella riquesa d'estany, ens els quals els raigs del sol naixent hi joguinejaven tot batent-t'hi de ple a ple.

Dúyem ja prop d'una hora de pe-

Per últim, atravesant nova canal, en qual fons s'hi acumulen les despreses roques d'aquells grans cimals, ens fem nostre'l cim benhaurat, el punt culminant de tota aquella serralada y de tots els nostres Pireneus orientals; el que domina orgullosament al fatxander Puigmal, que s'aixeca a l'altra bandada de Cerdanya. Eren les vuit en punt.

El temps era hermós; el sol lluía ab tota sa esplendidesa, destriant les naixents y vergonyoses boirades que intentaven formar-se, y sols algun que altre núvol, ben dibuixat, es destacava sobre la blavor del firmament. La temperatura era agradable y tot convidava al repòs en aquelles altituts de 2.922 m., tot esplayant nostra vista per tots indrets, descobrint y recordant arreu llocs y encontrades ja visitats en altres excursions. Desde aquí veyem ben remarcades les fites naturals de nostra terra de desde l'emboirada plana del Roselló fins als grans cimalts de l'Alt Pallars; de desde'l joliu Canigó a les alteroses Montanyes Malehides; de desde nostra costa mediterrania a les serres de l'Ariège y llunyanes Corberes. Y, limitant més nostre esguard, veyem tot el maciu del nostre Pireneu oriental, del qual sen destaquen airosament sos enasprats cimals; y, a nostres peus, les valls de Lanós y desert de Carlit, que acabem de visitar.

Desde aquest cim podem completar lo que ja havem vist y reconstruir en nostra pensa tota aquesta interessant encontrada que podem considerar dividida per la serra de Carlit en dos regions diferentes: vessant o vall de Lanós y vessant de Carlit, ab son desert o regió lacustre, y vall Maran, compartint-se germanívolament les aigues entre'l Segre y la Tet, divisió no d'acord ab l'anterior, com ja veurem.

Aquestes dugues regions ja hem dit que estan separades per la serra de Carlit, originada sobre Portà pel Punxó (2.586 m.), y corrent després de NO. a E. cap a la serra de Bac d'Ortells, Pics de Coll Roig, Carlit, Castell-Isart y Les Xemeneyes, per ajuntar-se a la serra en el pic de la Grava. D'aquí trenca vers ponent cap al pic de Lanós, y, formant amfiteatre, continua vers Vesinelles, Pics Pedrós, Comador y Puimoren; però abans, en el coll de Les Vessines, se desprèn un petit contrafort vers el Pic de Fontviva y penyalars de Roca Negra y Roc de les Roquetes, que ve a caure sobre Porté, formant tot junt la vall de Lanós y ribera de Fontviva. De sota'ls pics de Lanós y de la Grava s'originen dugues corrents que van als estanys de Lanoset y Gran de Lanós, que recull directament totes les vessants de Vesinelles y de les Xemeneyes, y el torrent de les Encantades, que baixa desde la canal del Carlit; a la sortida de

l'estany se li ajunta l'important torrent dels Forats, que davalla de la Portella de Carlit y estany Rodó. Sortint de Lanós, y després de vistosa cascada, queda formada la ribera de Coma d'Urlú, que recull més avall el torrent o desaigua de l'estany de Fontviva; abans de Porté se li ajunta la ribera del costat de Cortal Rossa, que ve de la Portella de Querfort y pic de Comador; y poc després de dit poble troba la ribera de La Vinyola, que, naixent sota'ls pics de La Baye-

Clisé d'E. Morató

MACIU DE CARLIT (2.922 m. alt.)

ta y Fontfreda, torç cap als estanys de La Vinyola y torrent Roquer, quedant allavors ben format el riu d'Asabó o Carol, que recull a sa dreta les riberes de Campcardós, y a l'esquerra la del Salit, que ve del Punxó, enforçant ab el Segre prop de Talltorta y Pont d'en Soler. Aquesta es tota la vessant de Lanós.

Del pic de la Grava continua la serra vers llevant cap a la Pica Roja y Pics de Camporeils y de la Llosa, pera davallar pels pics dels Isars y Aude cap a les montanyes de Fontromeu. Dins d'aquest cercle o vessant de Carlit hi va compresa tota la vall Maran y el desert de Carlit propiament anomenat. La primera, o vessant de la Tet, nascuda, com ja havem dit, sota'ls cims de La Grava y Pica Roja, es el recull de les riberes o torrents dels estanys Blaus, de La

Grava, de La Llosa y de l'Esparver, que, ajuntats en el pla de Les Bulloses, formen el riu Tet, que davalla vers el Conflent. La segona, o regió lacustre de Carlit, es propiament vessant del Segre. Pot veure-s l'originada per les riberes dels estanys Subirans, Trebens, Governà, Castellà y de Les Dugues, dit aixís perquè té dugues sortides: una que pels estanys Sec y del Viver va cap a les Bulloses, donant aigües al Tet, y altra que va vers els del Bayell, Llong y

Clixé d'E. Morató

VISTA DESDE'L CIM DE CARLIT

VESSANT DE LANÓS

Llat, recullint també les aigües del de La Comassa, del del Forn de Cals y Nou, per ajuntar-se a la Bassa d'en Gombau en una fondalada plena d'aiguamolls rublerts de plantes aquàtiques, formant la ribera de Mesclant d'Aigües, que, després de recullir les torrenteres que davallen de la Portella de Carlit y pic de Coll Roig, s'ajunta ab la de Bac Arissal, que ve de l'estany Negre y part dels de Pradelles, formant el riu d'Angustrina al trobar les riberes de Carlit y dels Estanyols, el que cambia'l seu nom per riu Raur, després de recullir les aigües de La Rivereta, de Juell, de Brangolí y de Vena, totes a sa dreta, per ajuntar-se al Segre entre Puigcerdà y La Guingueta.

Totes aquestes regions, enclavades entre les comarques de Conflent, Capcir, Llenguadoc, Andorra y Cerdanya, ab sos enasprats pics y altes montanyes, ab ses descarnades ossamentes y hermosos estanys que arreu les poblen, les vèyem exteses a nostres peus, extasiant-nos per llarga estona y esperonant nostres desitjos de visitar ben prompte tots els llocs per nosaltres desconeguts d'aquelles encontrades, vers les quals volava la nostra imaginació.

Tornant a la trista realitat, tinguerem de pensar en la davallada, y, desfent nostres passos, arribàrem al caire de la canal abans citada, ont ens paràrem temorosament al pensar que per allí haviem de passar, ja que no estavem disposats a fer la volta tot carenejant cap a la Solana Blanca y Coll de La Grava. Feta la decisió, començàrem a davallar per l'estreta y vertical pendent ab tot cuidado de no fer rodolar alguna pedra sobre nostres companys davanters, de lo qual no poguerem pas lliurar-nos en absolut. Arrapats fortament a la penya que'ns ofería sa descarnada ossamenta en ajuda de nostra felicitat davallada, y apuntant ben béls nostres alts bastons, anàrem deixant enrera aquell cim que agafava formes atrevides a mida que anava allunyant-se. Feta ja la part més difícil del camí, ens paràrem al peu de grossa congesta que s'extenia airosament per sobre aquella interminable tartera que no para fins a les vores dels estanys que jauen al pla. Allí estavem reparant un xic les nostres forces després de més de sis hores sense apenes menjar y ab la perspectiva d'altres tantes que'ns tocava fer abans de donar la jornada per acabada, quan una remor llunyana ens féu aixecar la testa, ovirant grossa nuvolada que, empenyuda per favorable airejada, se'ns venia al bell dessobre, engroixint-se y fent-se amenaçadora per moments. Encara que bon xic cansats y quan més ens convenia'l repòs, ens donàrem coratge l'un a l'altre, y, perseguits per la turbonada, continuàrem avall, avall sempre sense parar.

Més res nos hi valgué: el cel anà tapant-se sobtadament, y al cap de poca estona, quan ja vèyem les barraques dels pastors com a refugi segur pera guardar-nos de les inclemencies del temps, una gotellada pesanta'ns avisà de que la tempesta anava acostant-se a passos de gegant, y tot seguit, després d'un tro que les vehines serralades anaven repetint fins a confondre-s en remor llunyana, començà a caure sobre nostres espatlles una pedregada seca y seguida que anava esperonant-nos, fins que, pegant forta correguda, no paràrem fins a trobar-nos ajaçats dins miserables barraques que semblava havien d'enrunar-se d'un moment a l'altre sobre nos-

tres cossos. Més abans vaig tenir ocasió de fruit d'un espectacle verament corprenedor: quan més forta's desfeya aquella tempesta, quan la pedregada rebotia més furienta per sobre aquell terror, un raig de sol més potent que sos companys estripà de sobte aquella nuvolada, anant a endinzar-se dins part de les blavoses aigües de l'estany de Lanós, que brillaren ab tot esplendor, reflectant en la vehina serralada, mentres l'altra meitat de l'estany, de to marcada-

Clixé de Juli Soler

ESTANY DE LANÓS

ment grisat, anava rebent sobre ses rixades aigües el copeig de la furienta pedregada, que feya remoure ses poc abans tranquiles aigües. Hermós contrast, digne per sí sol de rebre'l tribut d'una tempesta ab que Natura volgué coronar la nostra excursió pera que gaudissim de totes les impressions de la vida de montanya.

Era més de la una quan deixavem aquelles tristes barraques, dirigint-nos a la vora de l'estany de Lanós, el més gran de tot nostre xamós Pirineu, a una altitut de 2.154 m. El temps continuava ennuvolat; una pluja menuda més seguida anava cayent pausadament, y una boirada baixa'ns anava pujant de la plana.

Encara no havíem recorregut els tres quarts que's necessiten

per seguir la vorera de l'estany, que la pluja, arremetent de valent, ens obligà a refugiar-nos dins la barraca del pescaire que hi ha prop la sortida del mateix estany. En cambi, allí, al bell defòra, s'estava a peu dret y vigilant l'escampada ramada un pastor gabaig,

Clixé de Juli Soler

CASCADA DE LANÓS

cobert ab son groixut capot y apoyat en son gayato, com retant a la tempesta ab tranquil·litat absoluta, o tal volta anyorant sa casa y sa familia enmitg d'aquella soletat.

Aixís que la pluja tornà a minvar, sortírem de nou del nostre amagatall, continuant la ruta per entre aiguamolls y herbatges tot seguint l'accidentada carrera del riu, que va desprenent-se y saltant

de rocam en rocam, formant cascades com la gran de Lanós y la de Coma Joan, que són realment encisadores, ab son cayent de blanca escuma y la remor de ses destriades aigues a l'anar rebotent per sos variats replans.

Pujant y baixant seguidament per salvar els naturals accidents del terren, arribàrem a Coma d'Urlú (2.100 m.), bonic planell ont

Clixé de Juli Soler

EL CARLIT VIST DESDE LA REGIÓ DE LANÓS

tinguerem d'aixoplugar-nos novament pera seguir després cap als pasturatges de la Devesa, tot tenint a nostres peus l'estany de Fontviva y'l joguinós rieral, y a sobre nostra testa'ls espadats cims del Peiraforca y Puig Pedrós dominant l'ampla vall de Campcardós. Per últim, deixant enrera'l torrent dels Graus y els penyalars de Roca Negra y Roc de les Roquetes, arribàrem a terra conreuada, y, atravesant la ribera de Cortal Rossa, vegerem fumejar les xemeneys de Porté, situat a 1.610 m. d'alt., entre les riberes de Font-

viva, Cortal Rossa y Vinyola y al peu de la carretera de Cerdanya a Ax y Tolosa pel coll de Puimorens, ont prest arribavem pera sofrir un nou desengany.

Poc abans d'acabar l'ascensió al Carlit se'ns havia perdut un dels guies que portavem, home quasi desconeixedor d'aquell país, qual desaparició 'ns feya estar ansiosos a més de l'inconvenient de ser ell qui 'ns duya les provisions; en sa busca havíem enviat a altre dels homes que ab nosaltres venien. Això feya que, un xic decaiguts, ansiessim arribar a Porté per reparar nostres forces y dirigir-nos a Puigcerdà ab els carruatges que allí haviem de trobar preparats. Doncs bé: degut a una mala inteligencia, els carruatges no existien enlloc, y en tot Porté no's trobà un sol cotxe pera fer les quatre hores que'ns separaven de la capital de la Cerdanya. Aquest fou el nostre desengany. Ab tot, després de breu discussió, y trobant-nos encara ab forces y dalit suficients, resolguerem fer via avall a peu per la ben construïda carretera que, seguint la vall del Querol, ens portà a les vores del Segre després de llarga caminada en aquella hora tranquila, tot ovirant entre la vesllum del capvespre les poblacions de Portà, Torres de Querol, Qués, Riutés, La Tour y Enveitg, que anavem deixant enrera, tot passant-hi quasi maquinalment.

Eren les dèu del vespre que, duent més de tretze hores de caminada, arribavem a Puigcerdà en cerca de repòs, ont trobàrem els nostres homes deixats al Carlit que ja'ns estaven esperant. Aquí donàrem per acabada la nostra excursió per les regions lacustres de Carlit, quals belleses ja estavem anyorant, y a l'endemà, mentres els uns se quedaven per visitar aquell hermós troç de la Cerdanya y altres se dirigien dreturerament vers Ripoll y Barcelona, la majoria dels companys emprengué la caminada cap a Nuria y Ribes a fi d'allargar un dia més l'agradosa estada per aquelles montanyenques encontrades en que un hom tant venturosament frueix de la vida a plena Natura.

E. VIDAL Y RIBA

SENYORIU DE LA VESCOMTAL FAMILIA MIRÓ

FA cosa d'un parell d'anys que'l meu bisbe, doctor Benlloch, l'enamorat de les arts belles, va fer-me l'encàrrec d'ordenar l'Arxiu episcopal de Solsona, quals treballs ara he tingut de deixar, al mitg de la feina, pera continuar les meves investigacions en els arxius de Bagà y Pobla de Lillet, que per ordre superior havia hagut d'abandonar tres anys enrera.

Es l'arxiu de Solsona nomenat episcopal sols per esser custodiat en les oficines de la mitra; més eix nom es equivocat, puix més propiament es l'arxiu del monestir de Santa Maria de Solsona, de Canonges Reglars de Sant Agustí, ja que gairebé tots els documents en pergami, únics que he estudiats, an ell se refereixen, y pertanyen la major part als sigles del IXe al XIVe.

A últims del sigle XVIIIe va esser estudiat aquest arxiu per primera vegada pel frare llec Miquel Histèrri, familiar del bisbe Lasala, y el notari de Solsona Josep Ceriola Font. Havent mort aquell en 1789 sense haver terminada l'obra, l'encarregà'l bisbe Lasala, entregant-li'ls manuscrits d'aquell, a Mossèn Domingo Costa y Bafarull, qui deixà manuscrit un volum de més de cinccents folis titulat *Memorias de la ciudad de Solsona y su Iglesia. Catálogos de sus antiguos Prelados, esto es, Prepósitos, Abades y Obispos*, que's conserva original en l'arxiu de la confraria de la Mare de Déu del Claustre. N'existeix una copia en l'arxiu municipal, treta pel secretari de l'Ajuntament Domingo Valls, y el setmanari *El Montañés* va publicar una part d'aquestes Memories en el seu folletí. Lo publicat es la part més interessant de l'obra, però es digne de tota censura, per esser plena d'errades de copia y d'impremta.

Per aquest autor sabem que era importantíssim aquest arxiu pels cartularis y llibres-copies d'escriptures antigues y multitud de documents que ell esmenta, avui els més desapareguts.

L'arxiu y rica biblioteca¹, durant les passades guerres civils, foren cremats per coure'l ranxo, y a l'abandonar els soldats el palau episcopal, que feren servir de quartel, forçats pels carlins, els nacionals hi ficaren foc pera completar la seva obra de destrucció. No obstant, en un recó de la golfa, aont eren llençats com a

1) Sols el bisbe Lasala l'havia dotada ab més de tres mil volums. *La diócesis de Solsona*, pàg. 56.

trastos vells, varen salvar-se de l'incendi uns quants plec de pergamins, que són els que havia començat a ordenar. Hi ha cosa d'uns dos mils documents, dels quals n'he llegits y extractats mil cent cinquanta, que he aplegats per ordre alfabètic de localitats a que's refereixen y ordenats cronològicament ab un número provisional, que es el que cito en mes notes. Els que falten extractar estan ja, encara que no ab tota exactitut, ordenats alfabèticament per pobles.

Era'l meu plan publicar en conjunt tot lo d'alguna importancia contingut en l'arxiu; més, havent-lo d'abandonar, he volgut imprimir algunes notes històriques extretes del mateix pera mostrar la seva importancia. D'ell són els treballs *Senyoriu feudal sobre'l castell de Malgrat* y *Notes històriques d'Olius*, ja publicats. El que ara presento ve a ser les notes històriques d'alguns llocs de la Ribera Salada y comarca de Navés.

Senyorejava en aquests llocs una noble familia nomenada Miró. Suniari Miró d'Abella y Ermessen procrearen a Ramon Miró, qui emmullerà també ab una tal Ermessen. Al trobar a Ramon Miró y Ermessen ab el títol de vescomte en el document que transcriu al parlar d'Altet, vaig creure que's tractava del fill de Suniari, ja que aquell tenia possessions senyoriales al mateix lloc que aquest, lo que m'induí a titular aquest treball *Senyoriu de la vescomtal familia Miró*¹, per consistir en les notes històriques dels llocs aont senyorejava la familia d'aquest nom, quals llocs gairebé tots són esmentats en el testament de na Ermessen, esposa de Suniari Miró d'Abella.

Més, acabat el meu treball y estudiats tots els documents,estic dubtant si'l Ramon Miró vescomte y'l Ramon Miró fill de Suniari són un sol o dos distints personatges.

Si són dos, serà'l vescomte que'l senyor Miret y Sans, en son meritíssim estudi sobre'ls vescomtes de Castellbò², fa fill de Miró Guillem y de Gerberga, existent al mateix temps (1079-1114); y si un sol, vindrà a ser un lloctinent dels comtes d'Urgell en el pago Lordense, el qual ja comprenia part de les terres de Lavansa, tota la comarca de Navés y començaments de la Ribera Salada, en quals llocs eren els dominis de la familia que'ns ocupa.

1) Al dir familia vescomtal no es que vulla significar un títol hereditari. Li dono solament per haver-lo trobat en un membre de la familia.

2) *Investigación histórica sobre'l vizcondado de Castellbó*, pàgs. 57 y següents.

Les causes del meu dubte són el que en cap altre document, exceptat el d'Altet, se dona'l títol de vescomte a Ramon Miró, y'l veure que aquest se fa feudatari d'altre senyor, com se veu al tractar de Navés, essent aixís que sa mare li havia llegat aquest lloc en propi alou, a no ser també que'l Ramon Miró, feudatari de Pons Ug, no sigués el fill d'Ermessen. No obstant, com el meu fi es, ans que genealògiques, publicar les notes històriques d'aquests llocs, ho he deixat com si'l vescomte Ramon Miró sigués el fill de Suniari y Ermessen, deixant explicat el meu dubte pera que no puga generar confusions.

ALTET

El títol de vescomte he trobat que, al 12 d'Agost de l'any 1109, el donava'l bisbe d'Urgell Bernat Guillem a Ramon Miró¹ y a sa muller Ermessen al donar-li, durant la vida d'aquest, la quarta part del castell d'Altet, reservant-se'l domenge, qual castell havia pervingut al bisbe per Galindo Jaginti².

Aquesta part del castell la posseí després Bernat d'Alòs, qui al 12 de Juny de 1174 en féu donació irrevocable, pera després de mort, junt ab les altres honors que posseïa a Anglesola y «Alerida»,

1) Aquest nom l'escriu unes vegades Mir, altres Miró, indistintament, com ho porten els documents del segle XI, encara que crec que ells pronunciaven Mir y que'l llatinisaven ab Miró, onis. Es prova d'això'l document primer transcrit al parlar d'Abella.

2) «Ad noticiam tam presentium quam futurorum omnium deducere uolumus . qualiter Raimundus mironis uicecomes adeptus est castrum de alted . per manum domni bernardi guillelmi urgelitane sedis episcopi. Cuius quarta pars castri aduenit bernardo predicto pontifici uoce galindi iaginti. Ex iusticia siquidem quam in predicto castro cum suis pertinenciis. iam dictus episcopus bernardus adquisiuit . dedit raimundo mironis potestatem in quarta parte illius castri. et de seruitio illius quarte partis .III. pernas que inde exierint. et medietatem decimarum quarum ipsi homines dabunt . et quartam partem placitorum. Et hec omnia superius scripta dedit episcopus raimundo uicecomiti in uita sua. Predictus uero episcopus retinuit in predicto castro dominicaturam galindi iaginti cum sua decima . et cum tribus partibus placitorum. Et si quid poterit in posterum meliorari retinuit episcopus sibi . et non dedit aliud uicecomiti. Hanc nimirum adquisicionem superius comprehensam . raimundus mironis uicecomes propalauit auctorizauit et manifestauit in conspectu uicecomitis ermessindis uxoris sue hominumque suorum aliorumque inferius subscriptorum. Actum est hoc .II. idus . augusti . Anno .II. ledouici regis. Sig ✕ num Raimundi uicecomitis. Sig ✕ num berengarii raimundi. Sig ✕ num Petri guitardi. Sig ✕ num Raimundi bernardi. Sig ✕ num Geraldi mironis. = Petros Leuita Rogatus scripsit . die et anno ✕ prefixo.»

al monestir de Solsona, per quant els seus fills no l'havien volgut servir ni ajudar. «...Non potuit mutare meam uoluntatem de ista donacio. Per talem facio istum donum quod filios meos non uoluit seruire nec ad iuuare michi bernard de alos...» Y al mateix any vengué a Willem de Castelló, per 110 sous barcelonesos, una vinya que tenia al terme d'aquest castell, al lloc anomenat Poquibò, reservant-se'l senyoriu ab el cens d'una gallina, una fogaça y mitg quarter de vi, també per la mateixa causa de no haver-lo volgut acorre'ls seus fills. «...Sed istam uendicionem fecimus per sofraita quam habemus quare filii nostri nolunt nobis acurere...»

En 1312, Ramon Ugo, senyor del castell de Ça-Cardosa, vengué, entre altres castells, la quarta part del d'Altet al pabordre de Solsona Berenguer¹, qual possessió no volgueren regonèixer Gue-raua, viuda de Pere d'Olivella, y llur fill Pericó, senyors dels castells d'Altet y Lluçà y llur procurador Mateu d'Ulujes, fins que'l pabordre'ls hagué mostrades les cartes de compra.

A més d'aquesta part de senyoriu, el monestir de Solsona hi posseïa l'iglesia parroquial de Sant Pere, com consta per moltes col·lacions que's guarden en aquest arxiu desde'l sigle XIIIe y que havien fetes els pabordres².

ABELLA

Era'l vescomte Ramon Miró fill del noble cavaller Miró Surniari d'Abella y de na Ermessen, qui en 1094, 22 d'Octubre, otorgà'l seu testament, en el qual llegà al seu fill Ramon Miró l'honor de Navés, — d'ell parlaré a continuació, — el castell d'Ugern al fill Gerbert y al fill Pere Miró (deixant apart molts llegats piedosos) les compres fetes pel seu marit en Abella y Lavansa, volent que després de la mort d'aquest passessin a l'iglesia de Santa Maria de Solsona, en la qual vol que li sia celebrat un perpetuu aniversari³.

1) A. E. de S., plec de Figuerosa, núm. 372.

2) A. E. de S., plec d'Altet, núms. del 34 al 44.

3) «In dei eterni et saluatoris nostri domini xpi. ego ermesen iaceo in lectulo meo inegritudine timeo penas inferni. et cupio peruenire ad gaudia paradisi. Vt sit deus propicius. Amen. Et unusquisque homo uel femina qui rem suam distribuere uoluerit manumessores eligere debet. Et ego iam dicta ermesen sic facio meos prouocatos. id sunt Ramon mir filio meo. Et gerbert mir. Et pere mir et guillem altemir. Preco uos manimessores mei per deum et sanctis suis ut simors michi aduenit ante quam alium testamentum faciam. plenam potestatem habeatis ipsum meum auere mobile apprehendere et dare pro anima mea. Inprimis ad gerbert mir de pane et vino de ugerno ipsa me-

El 15 de les calendes de Febrer de l'any XXXVII del rei Felip (1097) féu en Pere Mir carta de regoneixement, a favor de Santa Maria, de que'ls llegats de sa mare, mort ell, havien de passar al referit monestir. Diu que aquests alous eren compres y plantacions de vinyes, oliverars y altres arbres fetes en diversos llocs pel seu pare Mir Suniari d'Abella, dintre'ls termes d'aquest castell que senyala ab les següents afrontacions: a sol-ixent, ab la serra de Pyno; a mitg dia, ab els termes del castell Llordà; a sol-ponent, ab els de Conches y Basturz; y a septentrió, ab el de Vilanova y Rocha-Spana.

dietate. et ipsos debitos siant persolutos insimul. et ad guillem sacer dimito tona .I. et pels .I. Et ad ipso clericos deozro. tona .I. et tina .I. Et ad filia mea maienza. pellica .I. et oues .V. et quarta .I. deor. Et ad maria quat .I. et quarta .I. deor. Et ad adaleiz. trapo .I. et quarta .I. deor. Et ad gerbert mir quat .I. et quarta .I. et colcedra .I. et plumaz .I. cetero qui remanet. pane. uino. lane. et lino. bestias maiores uel minores. uascula maiore uel minore. omnia usibilia que adusum hominis pertinent totum donate pro anima mea. in quale mercede melius extimare potueritis. et siat deus inter nos et uos. et mando d'ipsos meos alodes uel d'ipsa honore quod uirum meum me dimisit. Inprimis mando lexare. ipsas compiras et ipsas plantas. deabela. et delauanza ad pere mir in uita sua et que faciat aniuersarium pere mir pro me ermesen. unumquemque annum. et post obitum suum remaneat ad sancta maria de solsona. et ad ramon mir filium meum dimitto ipsa honore de nauazes. cum kastro et kastris et kastellis cum suis terminibus. et cum suis aiacenciis. et cum suis pertinenciis. queadipsa honore pertinent. aquis aquarum uie ductibus. uel reductibus. fontanulis siluis atque garricis. petras mobiles uel immobiles. molendinis cum capud aquis. et omnia que ad honore ista pertinent. et cum ipsas parroquias defeu et dealauz. Et habent afrontaciones. ipsas honores et ipsas parrochias .I. parte in chapolat. et dealia in castel tort. de .III. in flumen de casdosner. et de .IIII. in cardona. Quantum infra istas afrontaciones includunt. et isti termini continent. sicdimitto ipsa honore ad filium meum. Ramon mir. quomodo uirum meum medimisit. sine blandimentum de nullum hominem. nec de nulla femina. sic remaneat ad filium meum ramon ad suum proprium alaudem. et ipso alaude deodera cum ipsas uineas ipsa medietate. sicdimitto ad filia mea maienza cum ipsas arbores qui ibidem sunt. et ad sancta margarita ipsa uinea qui fuit de oliba isarn. cum ipso ortal deuiladearcos. et ad sancta maria de solsona ipsas uineas de ipsa plana deozro. Et ad sancti iuliani ipsa uinea de iunent. cum ipsa medietate de ipso ortal deozro. Et dimitto ad filium meum gerbert. uernum cum kastro et castellis et suis agacentiis et suis pertinenciis. et suis terminibus. et suis directis. et habet afrontaciones ipsum kastrum et ipsum kastellum cum suis molinis intermino decastelar uel ad ipsa tinela. et de duas partes intermino de frexa uel deannu. et de tercia parte inuliana uel deautes. et de .IIII. parte. in termino demadrona uel deozro. et quomodo ipsa salsa habet suis terminis. Quantum infra istas afrontaciones includunt. et isti termini continent. Sicdimitto ipsum kastrum quomodo est supra scriptum cum siluis. atque garricis. fontanulis. petras pratis. pascuis molendinis cumcapud aquis ubi aqua possumus. prendere usque ad terminum de chastelar. et ad

La situació estratègica d'aquest lloc en un pas imprescindible a tant extensa comarca faria que'ls comtes d'Urgell hi fessin ses mirades, volent que aquella aspra terra esdevingués sobradament poblada. En 1157, a 30 d'Agost, el comte d'Urgell Ermengol, el de Valencia, y sa muller na Dolsa, Bernat Stapaniani y demés senyors d'Abella, concediren com una carta de població, donant als homes d'Abella y a llurs successors tot el terme d'aquest lloc, exceptada la «domenegatera» dels senyors, devent tant solament pagar-los el delme y primicia, y quiscun any un quarter d'anyell, dos fogaces, una mitgera de vi y una «fanequa» de civada; y al carlà un parell de gallines, dues fogaces, una mitgera de vi y quatre almuts de civada, sense que pogués ser-los exigida cap altra prestació¹.

sancti saturnini de ipsa salsa dimito ipso ortal qui est subtus ecclesia et teneat gerbert mir. adlaboracionem et donet ipsa medietate ad ipsa lumen ad sancti saturnini. et dimito ad baro mir. solidos .V. per missas que illum debet. et adpere iobert. sollidos .II. et adponc mir sollidos .II. et adpere ramon similiter. et ad guillem similiter. et adarnal uidal et ad clericos deboxols. sollidos .II. et adarnal uiues. sollidos .II. et ad arnal guillem similiter. et ipsum kastrum deugerno quomodo supra scriptum est sic dimito ad filium meum gerber sine blandimentum de nullum hominem nec denulla femina ad suum proprium alaudem. et adpere mir dimitto ipsos molinos deodo. qui iam fuit sine blandimentum denullum hominem uel denulla femina. et aduenit mii de comparacione de gonbal. et dimitto ad sancti pauli et ad sancti saturnini de lauanza medietate de ipso orto cum medietate de ipsos oliuers. Et dimitto ad sancti iuliani ipsa casa deozro. Et si quis contra istum testamentum frangere uoluerit. in primis iram dei inueniat et anathema fiat. Factum istum testamentum. XI kalendas septembris. Anno XXXV. Regnante philipo Rege. ✠ gnumermesen qui istum testamentum mandauit scribere et testes firmare rogauit. Sig ✠ num bernard ollemar. Sig ✠ num Mir ollemar. Sig ✠ num berenger surier. = Vilelmos sacer Rogatus scripsit et subscripsit ✠ die et anno quod supra».

A. E. de S. Aquest document se troba per duplicat en aquest arxiu, un al plec d'Abella, núm. 4, y l'altre al plec d'Altés, núm. 19. Aquest es l'original, encara que la copia sembla també dels mateixos temps.

1) «In xpi. nomine Ego Ermengaudus Comes Urgellensis et Dulcia Comitissa et Bernardus Stopaniani et aliis senioribus Albelle donamus omnibus hominibus Albelle ipsum terminum de Albella totum ab integrum preter ipsa domenegatera de predicto Comite et de Bernardo stapaniani atque de aliis senioribus Albelle donamus vobis et illi qui venturi sunt post vos ad decimam et primiciam et per vnum quemque annum faciant tale seruicium de vno quarter de ariete et dues fogaces et vna migeria de vino et fauequa vna de ciuada. Et ad castellanum de predicto Castro albelle faciant per vnum quemque Annum seruicium vnum parell de gallines et dues fogaces et una migera de uino et quatuor almuts de ciuada. Et dono vobis omnibus hoc totum suprascriptum vt istos supradictos census faciatis per vnum quemque Annum et aliis preter istos supradictos census non faciatis uos nec posteritas vestra

Aquest privilegi ha sigut observat ab algunes modificacions fins a la passada centuria, en tota la baronia, havent sigut verament la causa de la molta població d'aquest lloc, ab relació ab els vehins, segons declaració de les autoritats de la mateixa, escrita en 26 de Janer de 1842: «El = Cura = Párroco de la Baronia de Abella con los Vicarios sufragáneos, el Curado de Boixols y el conductivo de San Román: los Alcaldes constitucionales de dicha Baronia, á saber el de la villa de Abella, su capital; los de los Pueblos de San Román y Boixols y el del lugar de la Rua: los Individuos que componen los Ayuntamientos de los referidos Pueblos etc... Congregados en el sitio acostumbrado de la Morera etc... Certificamos: Que, segun tradicion y fama pública nunca desmentidas por causa ni noticia algunas tuvo origen la Baronia de Abella en la circunstancia de ser el *Paso de dicho nombre* una posición innacesible y formidable que comunica la Conca de Tremp y territorio bajo con la alta montaña; por cuyo motivo, y en ocasion de hallarse en guerra el Conde de Foix con el de Barcelona, fué condonado por éste el Paso de Abella á un particular del país con todo el territorio que hoy comprende esta Baronia, empero con la obligacion de fortificar el Paso y defenderle de las incursiones desoladoras que por él verificaba el conde Foix y de poblar el territorio concedido: Que este primitivo Dueño y Baron del Paso y Territorio de Abella construyó en seguida un fuerte Castillo sobre el Paso y río que debia defender, cuyos restos existen aún, una Capilla más abajo, que con el tiempo ha llegado á ser la espaciosa Iglesia Parroquial de la Baronia; y algunas casas para los hombres de defensa que se le habian unido: Que estas casas fueron multiplicándose por medio de la permision que concedia el Baron á la gente forastera para edificar y señalarse terrenos para su cultivo, sin más reserva de parte del Señor ni obligacion de parte del particular que la de pagar á aquél el diezmo de los frutos que cogiese, llevándose los el prestador á los troges y oficinas

Actum est hoc facta ista carta III kalendas Septembris Anno ab incarnatione domini. M.C.lvii. Sig ✠ num Ermengaudus comes urgellensis et dulcia Comitissa et Bernardus stopaniani et aliis senioribus Albelle qui ista carta mandamus scribere et testes firmare firmarique rogamus sig ✠ num gombaldus de ribelles Sig ✠ num Rollandus de gauasa Sig ✠ num Arbertus de tarauall isti sunt testes visores et Auditores Arnaldus leuita scripsit et hoc sig ✠ num fecit.»

Es copia de principis del sigle XV. Arxiu Episcopal de Solsona, plec d'Abella.

del castillo. Que por efecto de esta facultad se formó el pueblo de San Román; empezando por la afamada casa de Bifart, que, según concepto público, llegó á ser antiguamente muy poderosa, de la cual se conservan todavia algunos vestigios: Que del mismo modo fueron edificándose el pueblo de Boixols y el Lugar de la Rua, apareciendo en el decurso y con el tiempo la multitud de casas de Campo que se observan en todo el extenso Territorio de la Baronia de Abella: Que en tanto esta tradicion y convencion de los habitantes es fundada como que: 1.º, ningun vecino de dicha Baronia ha pagado jamás laudemio ni otro derecho alguno por el tras-paso y venta de sus bienes; 2.º Ni tampoco censos ni otros derechos Señoriales más que el diezmo anteriormente expresado, pues que si algunos particulares pagan censos á la casa del Baron, es público y manifesto que estos tales los pagan por haberles cedido los anteriores Barones casas ya edificadas y tierras desmontadas reducidas á cultivo y plantadas como olivares y viñas; casas y tierras que todos conocen y tienen por salidas del patrimonio de los referidos Barones; 3.º Que ninguno de los pueblos y casas solares de la misma Baronia tiene division de territorio marcada y separada, sino que cada vecino puede indistintamente leñar, pastar, desmontar y edificar en cualquier sitio, paraje y extremo de la Baronia que mejor le acomode; solamente que para evitar confusiones se estableció que cada vecino no pudiese, como no puede, tener en los pastos de la Baronia más de ciento cincuenta cabezas de ganado menor; 4.º Que los antiguos Barones, al conceder esta facultad y comunidad de pastos, se reservaron la de tener doble número que los vecinos. Y, finalmente, declaramos que á este benéfico sistema establecido por los primitivos Barones de Abella, por el cual los hijos de familia de los habitantes con sólo señalarse ellos mismos el terreno que quieren desmontar ú otro forastero que case con hija de Vecino de la Baronia, se encuentran dueños de la estension de cultivo que les conviene, favoreciéndose estraordinariamente de este modo los matrimonios, se debe el que el territorio que comprende la mencionada Baronia sea el más poblado y el más abundante de ganados que hay en la Conca de Trem y alta montaña de la Provincia de Lérida»¹.

(Acabarà)

JOAN SERRA VILARÓ, PBRE.

1) Arxiu particular del Baró d'Abella, a Cardona.

NOTES

Les grans exploracions. — El darrer any de 1908 ha sigut ben aprofitat per l'excursionisme montanyenc: a més de nombrosos nous itineraris pels Pireneus y els Alps, y d'importants ascensions pel Caucas y les Montanyes Rocoses, s'han practicat noves exploracions de resultats importantíssims per les regions polars, per les serres africanes y pels macius del Tibet y de l'Himalaya. Per aquestes darreres regions, y completant els estudis de Mr. Longstaff, el darrer istiu hi han realisat importants exploracions el doctor W. Hunter Workman, arribant als 6.500 m. d'alt. per les encontrades d'Hispar y del Karakorum; y el doctor Sven Hedin, que hi ha portat a cap molts estudis científics. El nostre CENTRE EXCURSIONISTA, que creu fer obra meritoria divulgant el coneixement y resultats d'aquestes notables exploracions, està organisant una tanda de sessions encaminades an aquest objecte y de les quals oportunament parlarem en aquestes planes.

Nous ferro-carrils montanyencs. — Va augmentant la llista de les vies ferrades que han de facilitar en gran manera les excursions alpines. Per la vinenta primavera s'anuncia'l començament del ferro-carril de Torre-Pellice a Bobbio, que facilitarà la visita a les valls del Querpas y del Pellice; a més, els treballs de la via Fayet-Mont Blanc avancen ràpidament, assegurant-se que'l vinent istiu podrà explorar-se ja fins al coll de Voza; y, per últim, en el Tirol austriac acaba d'inaugurar-se'l primer ferro-carril aeri d'Europa pera transport de passatgers. An aquest pas les grans ascensions se convertiran de mica en mica en fàcils y agradosos passatemps a l'alcanc de totes les naturaleses.

Els esports d'hivern pera 1909. — Sembla que aquest hivern serà molt animada la pràctica y els concursos d'esports hivernencs per totes les encontrades en que'ls mateixos estan ja aclimatats. Pels Vosges, pel Delfinat, pel Jura, els Alps y els Pireneus se preparen ja pera les properes campanyes; a Cauterets, Luchon y Aigues Bones hi regna gran animació; a Bardonnèche l'«Ski Club Torino» hi organisa un concurs internacional; y el Club Alpi Francès celebrarà'l seu tercer Concurs Internacional de Skis a Morez (Jura) durant els dies 31 de Janer y 1 y 2 de Febrer pròxim, ab curses nacionals y internacionals; civils y militars; de guies, d'aficionats y de dames; de salts, etc.; a més d'altres actes y festes y excursions que prometen veure-s molt concorregudes. Les companyies ferroviaries franceses han acordat ab aquest motiu la reducció del 50 per 100, y són oferts hostatges pera aquells dies al preu de 30 y 24 francs, segons els hotels. Hi hauran trineus pera fer excursions a Gex, Nyon, Saint Claude y altres punts per un preu aproximat de 30 francs per tres persones; y tot fa preveure uns dies d'agradosa animació y estada en aquella bonica població escullida pel concurs oficial d'aquesta hivernada.

Federació de Societats Pireneïstes. — Com ja indicàrem temps enrera, el pròxim Congrés tindrà lloc el dia 21 de Març d'enguany a l'important ciutat de Tolosa. En ell se tractaran, entre altres assumptes de general interès, el referent a la revisió dels estatuts de la Federació y l'esculliment de lloc pera 'l concurs de skis de 1910, fixat als Pireneus pel Club Alpi Francès. Igualment se reunirà la Comissió de Topografia y Toponímia.

Ab aquest motiu s'estan organisant a Tolosa festes y excursions diverses en honor y obsequi dels senyors congressistes, havent sigut demanada a la Compagnie du Midi la reducció de mitja tarifa individual pera tots ells. Tot fa suposar que aquest congrés serà digne continuador dels altres celebrats per la Federació Pireneïsta. El nostre CENTRE EXCURSIONISTA, que forma part de la mateixa, no deixarà de concorre-hi ab una nodrida representació.

La primera estació catalana de meteorologia pirenenca. — Era una necessitat sentida, una aspiració constant, un ideal forjat, que avuy veyem convertit en realitat viventa mercès al desinterès y abnegació de nostre bon amic y entusiasta pireneïsta l'enginyer D. Juli Soler y Santaló. La formació d'una xarxa d'estacions meteorològiques a Catalunya, y especialment al peu y a lo llarg de nostra gran carena pirenenca, havia de ser un fet un dia o altre; y aquí, com en tot, l'iniciativa y els cabals particulars han tingut de ser els que comencessin aquesta obra en aquest país espanyol quals necessitats socials y científiques són constantment desateses pels seus governants. Al bell mitg de la comarca aranesa, el seu enamorat y expert coneixedor de totes ses belleses, nostre intrèpit excursionista en Juli Soler, hi ha posat la primera pedra, aixecant ab ses soles forces y recursos la primera estació catalana de meteorologia pirenenca, quals observacions y pràctics resultats ha posat desinteressadament a la disposició del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que s'ha apresat a prestar tot el seu apoy a tant lloable iniciativa, felicitant ben coralment al senyor Soler pel seu desprendiment y per les seves constants proves d'amor vers la cultura de nostra patria.

En aquest mateix número se complau aquest BUTLLETÍ en començar la publicació de sa Secció Meteorològica, que continuarà en lo successiu, insertant el resum mensual de les observacions de l'Estació de Viella, tot esperant que a no tardar pugam ampliar-les ab les rebudes de les altres estacions que es de desitjar no tardin a formar-se fins a constituir aquella xarxa de que parlavem al començar aquestes ratlles.

Troballes arqueològiques. — Als descobriments arqueològics de Calaceite y Empuries, que revesteixen gran importancia y dels quals un altre dia parlarem extensament, s'hi han d'ajuntar les darreres troballes de Serinyà, que igualment tenen importancia, havent despertat l'atenció y l'interès de nostres arqueòlegs. Efectivament, en les Coves dels Barbutus y dels Encantats d'aquell terme municipal y altres llocs de la rodalia, s'hi han

fet diferents excavacions y desenrunaments per part dels senyors Bonsoms, conseguint l'arreplec de nombrosíssims objectes y utensilis de banya, òs, marfil, fustes, metall, terra, sílex y restos animals, que dits senyors han recullit cuidadosament, procedint a la formació d'un museu particular, força interessant pera'ls aficionats als estudis arqueològics y a la pre-historia de nostra terra. Un altre dia'n parlarem més detingudament, donant compte de totes aquestes troballes.

REVISTA DE REVISTES

A semblança de lo fet l'any anterior, publicarem mensualment en aquesta secció'ls sumaris de les més importants revistes nacionals y estrangeres ab les que tenim establert cambi y que estan en relació ab la finalitat del nostre BUTLLETÍ, fent igualment un extracte de tots aquells treballs que per sa importància o per referir-se a la nostra terra mereixin especial menció. Heus-aquí'ls sumaris de les rebudes darrerament.

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, Novembre de 1908.

Carta geogràfica de la Comarca de Bages, article en el que's dona compte dels treballs realitzats pera la definitiva publicació d'un plànol y una monografia de dita comarca, de qual obra benemèrita n'es l'ànima Mossèn Josep Guitart, que's proposa dur-la a terme ab tota la perfecció possible; *Excursió a Viver y Serrateix*, per Dionís Ubiñana, ab un gravat; *Excursió al Pont de Cabrianes*, per Josep Esteve; *Conferència sobre'ls jueus a Manresa*, pel senyor Serret y Arbós, extracte per N. M.; *Cançonística Popular Comarcana*, trasllat de la cançó popular *Pau Gibert*.

Butlletí del Centre Excursionista de Lleyda, nombre corresponent al Juny de 1908.

Excursió a Verdú, per Enric Arderiu, ab un gravat; *La casa encantada de Pinyana*, per Mossèn Anton Navarro, ab un gravat; *Notes folk-lòriques del Segrià*, per J. Estadella Arnó; *Bibliografia; Noves*.

Boletín de la Real Academia de la Historia, Desembre de 1908.

Informes sobre: *Récits d'Afrique par M. Paul Azan*, per J. Suárez Inclán; *Embajada á Marruecos en el siglo XVI*, pel Marqués de Laurencin; *Inscripciones romanas en el valle de Otañes*, per Fidel Fita; *Indices de los códices procedentes de los monasterios de San Millán de la Cogolla y San Pedro de Cardeña*, per C. Pérez Pastor; *La Exposición de Brujas*, pel Marqués de Laurencin; *Epigrafía romana y visigoda de Alcalá de los Gazules*, per E. Romero de Torres; *Faune quaternaire de Saint-Sebastien et de la*

province de Santander per Edouard Harlé; *Noticias; Indice del Tomo LIII*. Conté diversos gravats.

Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón, Setembre-Octubre de 1908.

Estaciones prehistóricas, per Santiago Vidiella, y *Hallazgos arqueológicos*, per Joan Cabré Aguiló, donant compte de les excavacions y troballes realisades a la montanya de San Cristóbal de Çalaceite. Publica, además, diferents gravats y sa secció de *Variedades*.

Boletín de la Sociedad Castellana de Excursiones, Novembre de 1908.

Por tierras de Flandes, per F. Hernández y Alejandro; *Las antiguas Ferias de Medina del Campo*, per C. Espejo y J. Paz; *El Tríptico de Juan II y otro del Bautista, del Museo de Berlin, procedentes de Miraflores de Burgos*, per Elías Tormo; *Sobre Colón en Valladolid*, per J. Agapito y Revilla; *Noticias*; un gravat y una làmina solta.

Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, III trimestre de 1908.

Escultura en Madrid desde mediados del siglo XVI hasta nuestros días, per E. Serrano Fatigati; *Basílica de San Tirso de Oviedo*, per F. de Selgas; *Monumentos artísticos de Vizcaya*, per P. Vázquez; *Bibliografía; Indice del tomo XVI*. Acompanyen al número diversos gravats y més d'una vintena de remarcables fototípics de la casa Hauser y Menet, administradora d'aquesta publicació.

Annuaire de la Section des Alpes Maritimes du Club Alpin Français, 1907.

Publica unes notes sobre'l Club Alpi Francès y la secció dels Alps Marítims; la seva Crònica ab indicació de totes les excursions realisades colectiva o individualment, y la llista dels individus que componen l'esmentada Secció.

Revue des Alpes Dauphinoises, Novembre 1908.

D'Ubayette en Ubaye, ressenya d'excursions als pics de Meyna y de Sautron, per R. Godefroy, ab tres gravats; *Cronique des Sociétés Alpines; Nouvelles; Informations; y Bibliographie des Alpes Françaises*.

Touring, Desembre 1908.

La nostra Rivista, per J. Vigliardi-Paravia; *Il congresso degli Albergatori*, per Bladinus; *Narce*, per L. V. Bertarelli; *Natale*, per Silio Carpani; *Escursioni Invernali*, per L. Brasca; *L'avvento del turismo aereo; I proverbi topici*, per A. Scarlatti; *Lo sport del volo*, per E. Cianetti; *Il gran premio 1909 del A. C. F.*; *La vettura nel 1909; Il porto Parigi*, per M. Beret-

ta; *Il Congresso della strada*, per M. Tedeschi; *L'attualità nell' imagine*; *Lo Sport in Sicilia*; *Rivista delle Riviste*, etc.; ab profusió de gravats y noves esportives.

Alpi Giulie, Novembre-Desembre 1908.

Salita del Monte Stol, per Guido Brizio; *Dalla Verna a Vallombrosa*, per A. Torti; *La torre del Sabbioni*, per A. Zanutti; *Un alpinoide sul Mangart*, per Ing. Coretti; *Pozzo di Dignano*, per E. Boegan; *Bibliografia y Notizie*. Acompanyen al text diferents reproduccions fotogràfiques.

Mitteilungen des Deutschen und Osterreichischen Alpenvereins, 15 Desembre 1908.

Die Südwand des Innerkoferturms, per Guido Mayer; *Eine neue Kaisertour*, per F. Nieberl; *Verschiedenes*; *Literatur und Kunst*, etc.

La Montagne, Desembre 1908.

La Région d'Estom-Soubiran, estudi d'aquesta encontrada pirenenca, ab sos llacs y cimals, fet per G. Ledormeur, que presenta'ls principals itineraris a realisar per dita regió, acompanyant el seu treball ab varies reproduccions fotogràfiques; *Vingt-quatre heures dans le Maderanertal*, ressenya d'una excursió alpina feta per Paul Matter, ab dos gravats; *Les grandes stations Françaises d'hivernage*, descripció de la vila y encontorns de Morez, situada en l'Alt Jura, y en la qual enguany s'hi celebrarà'l tercer gran concurs internacional de skis organiat pel C. A. F., escrita per A. Vuillet y E. Perrad y acompanyada de dos nous gravats; *Les chemins de Montagne*, per H. Vallot; *Chronique Alpine y Chronique mensuelle*.

Havem rebut igualment *L'Excursionista*, de Turin; la *Revista de Menorca*; el *Bolleti del Diccionari de la Llengua Catalana*, de Palma de Mallorca; *El Viajero*, *Hojas Selectas* y altres de nostra ciutat.

E. V. R.

SECCIÓ OFICIAL

SOCIS INGRESSATS DURANT EL QUART TRIMESTRE DE 1908

SOCIS RESIDENTS

D. Josep Rovira y Mestre. — D. Pacià Ross y Bosch. — D. Francisco López. — D. Manuel Blanqué y Puig. — D. Joaquim Coll y Saliati. — Comte de Llar. — D. Josep M. Marfà y Esquerra. — D. Martí Miret y Ferrer. — D. Mateu Culell y Aznar. — Santiago Brugarolas y Canals. — D. Guillem Brugarolas y Canals. — D. Joan Blanc Gaillard. — D. Josep Pons Escriges. — D. Timoteu Colominas y Coll. — D. Josep Jené y Con-

gost. — D. Adolf Florenza. — D. Damià Lizaur. — D. Pelay López y Martín Romero. — D. Santiago Costa Gota. — D. Pere Xirinachs Degà. — D.ª Maria Vidal y Riba. — D.ª Francisca Santaló y Marquès. — D. Joaquim Sellas. — D. Josep Puntas Teusen. — D. Ciriac Bonet. — D. Feliu Hernández Giménez. — D. Antoni Camilleri Calduch. — D. Josep M. Miró Guibernau. — D. Josep Castellà Rares. — D. Gaspar Homar Mesquida. — Don Josep Fiter y Inglés. — D. Josep Gifreda y Morros. — D. Joaquim Arenas y Fraginals. — D.ª Montserrat Vida! de Solano. — D. Artur Gual y Vázquez. — D. Lleó Formiguera. — D. Domingo Solé. — D.ª Anita Solé. — D. Joan Maria Gibert Romeu. — D. Frederic Casanovas. — D. Ricart Tuyet y Bosch. — D. Josep Tuyet y Comella. — D. O. Kaufmann. — D. Hugo Herberg. — D. Daniel Socarrats. — D. Josep Guilera y Villarreal. — Don Enric Matas Ramis. — D. Jaume Mercadé. — D. Manel Rosselló. — Donya Teresa Castañs. — D. Joaquim Font Pedrosa. — D. Manel Maspons Anglasell. — D. Josep Serra. — D. Ramon Lupresti y Comas. — D. Josep Biosca Juvé. — D. Manuel Verdaguer y Burés. — D. Joaquim J. Matas y Ramis. — D. Ramir Planas Cañameras. — D. Octavi Velez y Guasch. — D. Francisco Blasi. — D. Josep M. Vergés. — D. Manel Coll. — D. Rodolf Palomo Nogués. — D. Antoni Palomo Nogués. — D. Angel Barnadas. — D. Frederic Goula y Plandiura. — D. Rosend Moncunill Baucells. — D.ª Josepa Sagarra. — D.ª Maria Sagarra. — D. Francisco Cabot y Ribot. — D.ª Remey Roca y Umbert. — D.ª Maria Roca y Umbert. — D. Enric Mora Gosch. — D. Esteve Porta y Nolla. — D. Joan Jenés. — D. Joaquim M.ª Casas y Ros. — D. Vicens Vilarrubias y Volls. — D. Ricart Martin. — D. Josep M.ª Rovira y Viza. — D. Ignasi Serra. — D. Josep Pujol Cercós. — D. Lluís Salvat. — D. Albert Lluçia Vidal. — D. Joan Ortellí. — D. Antoni Sivilla. — D. Salvador Capdevila. — D. Francesc Sagués Busquets. — D. Ramon Mugica y Leceta. — D. Josep Gaillard. — D. Enric Goig Bert. — D. Albert Hebrard de Castellví. — D. Antoni Samsó Bozzo. — D. Pelay Mas. — D. Pere Castellet Pons. — D. Lluís Rocamora y Pi. — D. Juli Nogués. — D. Eduard Baqué y Llargués. — D. Alexandre Turró Aymà. — D. Jesús Pinilla y Fornells. — D. Amadeu Torner. — D. Xavier Nualart Palet. — D. Josep Figuerola. — D. Bruno Fournier y Cuadros. — D. Francisco Camprubí y Mallol. — D.ª Emilia Ballés. — D. Antoni Rivas y Bardera.

SOCIS DELEGATS

D. Enric Solé y Lozán, a Mora d'Ebre. — D. Pau Mir y Ràfols, a Sant Sadurn de Noya. — D. Josep Cuatrecasas, a Camprodon. — D. N. Esquirol, a La Escala. — M. Louis Monillart, a Cauterets. — D. Gonzalo Reparaz, a Tànger. — D. Esteve Casanovas, a Bellver.

DONATIUS PERA LA BIBLIOTECA

De D. Hermenegild Carreras y Miró: un exemplar de *Trilogia del cor*,

aplec de poesies originals del donant; *La nissaga dels Rouredas*, drama, traducció del mateix, y *Topografia Médica de Santa Coloma de Queralt*, memoria escrita pel propi donador.

De D. Aureli Capmany: dos exemplars de les cançons catalanes *Los Sgadors y Mariagna*, publicacions del donador.

De Mossèn Josep Gudiol: un exemplar de la monografia *Mestre Joan Gascó*.

De M. Jules Delpont: el fullet *Les Catalans de l'Alguer*, escrit pel mateix donador.

De D. Lluís Marian Vidal: un exemplar de la memoria *Investigaciones de Hidrologia subterrànea en la comarca de Bañolas*, escrita pel donador.

Del Dr. Schädel: *Relació sobre la filologia catalana*, escrita pel mateix donador.

De D. Francisco Monsalvatje: un volum *Nomenclator histórico de las iglesias parroquiales y rurales, santuarios y capillas de la provincia y obispado de Gerona*, del propi donador.

De D. Felip Bertran de Amat: un exemplar de l'opúscol *Del origen y doctrina de la escuela romántica*, etc., escrit pel mateix donador.

Del «Touring-Club de France»: *Manuel de l'Eau*.

De la societat tipogràfica cooperativa «La Neotipia»: un volum ab articles de notables escriptors.

De Mossèn Norbert Font y Sagué: *Historia de les Ciències Naturals a Catalunya*, escrita pel propi donador.

De M. Haguët: *Le Reseau du chemin de fer de Paris à Orleans*.

Del «Ateneo Barcelonés»: un exemplar de la *Sessió Pública del Curs Acadèmic de 1908 a 1909*.

De D. Eusebi Bosch y Humet: un exemplar del volum de *Cançons Populars*.

De M. Lucien Briet: l'opúscol *Le Clocher de Charly-sur-Marne*.

Dos volums sobre la *Defensa presentada por D. Luis Claramunt y Furest en el expediente sobre abusos*, etc.

CRONICA DEL CENTRE

DESEMBRE DE 1908

EXCURSIONS

SECCIÓ D'ESPORTS DE MONTANYA. — Tal com anunciàrem en el número prop-passat, durant les passades festes de Nadal va tenir lloc l'inauguració de les tasques d'aquesta novella secció fa poc creada en el nostre CENTRE. En el tren de dos quarts de dugues de la tarda del dia 24 sortiren nostres companys Josep Amat, Enric Goig y Albert Santamaria cap a Man-

resa y Berga, ont feren nit. A l'endemà, després de donar les oportunes disposicions pera la rebuda y hostatge dels companys que devien arribar a Corbera, se dirigiren vers aquell santuari y Rasos de Peguera, coberts d'una capa de neu de poca gruixaria, sobre la qual començaren a fer pràctiques de luges y skis fins a entrada de fosc, en que un nou temporal de vent y de neu els tragué d'aquelles altituds, uns 2.000 ms. sobre'l nivell del mar. Al retornar a Corbera trobaren ja als senyors Castelló, Taixé y Enric Parera, del «Centre Excursionista de Bages» el darrer, junt ab els que retornaren l'endemà als Rasos, trobant la neu al sortir mateix del santuari. Vers el mitg-dia hi arribaren nostres consocis senyors Bombach, Balcells, Creus, Galceran, Miret, Roig (Joan y Gabriel) y Tey (Manuel y Ramon), formant tots plegats una bona colla, la majoria dels quals anaven provehits de luges y skis que s'apressaren a exercitar, constituint un vistós conjunt aquell formigueig humà per les nevades pendents. No sense recança, a entrada de fosc se donà novament l'ordre de retirada, retornant a Corbera, ont s'ajuntaren ab nostres companys Massó, Ribera, Rigol, Riera, Sala y Tristany y els senyors Schlesinger y Schaible, dos amables alemanys que en companyia dels anteriors havien feta l'excursió cap a Peguera y serra d'en Cija, pujant a més d'una vintena'ls socis que aquella nit dormiren a Corbera. El dia 26 se formaren varies colles, anant els uns cap a la Roca d'Huró y Cim d'Estela, altres cap al Pla de Campllong y altres directament a Berga, ont se retrobaren tots pera tornar a Barcelona, lo qual feren molt complaguts d'aquesta primera sortida, a la qual prompte'n seguiran d'altres.

SECCIÓ DE FOLK-LORE. — Durant els dies 5 y 6 d'aquest mes els senyors Cuyàs, Kirchner, Martínez Pasapera y Serra y Pagès feren una excursió a Montserrat pera assistir a la tradicional festa del Bisbetó, que tingué lloc en aquell monastir, y de la qual oportunament parlarem en aquestes planes. Nostres companys tornaren agradata d'aquella senzilla festa y agrahits de les atencions de que foren objecte durant sa curta estada a Montserrat.

CONFERENCIES

ICONOGRAFIA DE LA PORTALADA DE SANTA MARIA DE RIPOLL. — Els dies 4 y 11 d'aquest mes Mossèn Josep Gudiol, l'erudit conservador del Museu episcopal de Vich, va donar unes notabilíssimes conferencies sobre l'interpretació iconogràfica de la magnífica portada del monastir de Ripoll, completant y modificant en part la personal interpretació del malaguanyat Pellicer sobre aquest mateix tema. El treball de Mossèn Gudiol es un estudi conciençut y ben fonamentat en l'examen detingut d'aquell monument y del text de les sagrades escriptures en relació ab aquelles reproduccions esculptòriques. No insistim més sobre aquest interessant treball perquè tenim pensat publicar-lo en un dels pròxims nombres d'aquest BUTLLETÍ. Sols hem d'afegir que pera seguir y mellor comprendre les explicacions de Mossèn Gudiol fou projectada una nombrosa serie de clixés foto-

gràfic de tots els compartiments y detalls d'aquell grandió monument.

BALLS POPULARS DEL PALLARS. — El dia 12 el senyor Kirchner, president de la Secció de Folk-lore del nostre CENTRE, va llegir el treball sobre *Balls populars del Pallars*, escrit per l'Enric Vigo y que obtingué premi en la darrera «Festa de la Música Catalana». Les melodies foren executades al piano pel mestre senyor Josep Masó y Goula.

Com a complement, el senyor D. Miquel Gatuellas donà la primera de les sessions de son *Aplec de Cançons Populars*, que cantà la senyora Vila de Masó acompanyada pel propi senyor Masó y Goula.

DE LA PLANA DE VICH AL COR DE LES GUILLERIES. — El nostre consoci D. Josep Massot y Palmers va donar el dia 18 d'aquest mes la primera de les seves conferencies ressenyant una serie d'excursions portades a cap pel propi conferenciant per boniques encontrades de la plana de Vich y hermoses Guilleries, y que anà acompanyada ab la presentació d'una important collecció de projeccions fotogràfiques.

L'INVENTARI GRAFIC DE CATALUNYA. — El dia 31 D. Geroni Martorell, president de la nostra Secció d'Arquitectura, va donar una interessant conferencia sobre la necessitat y importancia de procedir a la preparació y confecció de l'inventari gràfic de tot lo realment notable que hi ha publicat y que vindrà publicant-se referent a nostra Catalunya. En el pròxim número publicarem íntegra l'esmentada conferencia.

CURS D'ARQUEOLOGIA

El dia 7 de Desembre D. Pelegrí Casades y Gramatxes reanusà ses converses sobre Arqueologia, fent un resum de les que, relatives a les *Hispanies ante-romanes*, donà en el curs de l'any passat, havent quedat sospeses en 15 de Juny darrer. Recordà les immigracions que, anteriors al període de la dominació romana, se succehiren en nostre país (Vascons, Ibers, Fenicis, Grecs, Cartaginesos y Celtes); les influencies y records que deixaren en el continent y en les illes vehines; monuments arquitectònics que revelen l'estada de dits pobles en nostres territoris (arquitectura militar, religiosa y funeraria; esculptura), y el doble aspecte oriental y helènic dels exemplars artístics y industrials.

Conversa XCV (dia 14). — Onzena de les Hispanies ante-romanes. — Ceràmica. Sa importancia. — Productes indígenes y d'importació. — Motius ornamentals geomètrics, florals y d'essers vivents. — De les preteses influencies micèniques en la decoració de la ceràmica trobada en les Hispanies.

Conversa XCVI (dia 21). — Dotzena de les Hispanies ante-romanes. — Continuació de l'estudi de l'ornamentació de la ceràmica dita ibèrica y de son probable origen. — Formes y tècnica. — Examen dels exemplars desco-

beris a Elx, *Cerro de los Santos*, Osuna y altres punts de la regió sud-est de la Península.

Conversa XCVII (dia 28).—Tretzena de les Hispanies ante-romanes.—Acabament del mateix assumpte.—Judici crític de l'opinió de M. Pierre Paris, Albertini y altres arqueòlegs sobre la ceràmica hispànica primitiva.—Exemplars grecs y púnics trobats a la regió de la Bètica (Andalusia).—Estudi de la ceràmica descoberta a Numancia, del període ante-romà.

Aquestes *Converses* foren ilustrades ab exemplars gràfics.

SECCIÓ METEOROLÒGICA

El fi essencial de l'excursionisme científic es l'estudi integral y raonat de les comarques o regions; més per això cal tenir abans fet el coneixement de tots y cada un dels factors que integren dit estudi. El primer factor que s'ofereix a aital consideració es el clima, o sia la zona distintiva a cada lloc, y caracterisada pel conjunt d'observacions que són objecte de la Meteorologia.

Es forçós tenir, doncs, en tots els casos, aquest recull d'observacions, y que s'obtenen per l'instalació y funcionament dels observatoris o senzillament estacions meteorològiques. Per dissort, en nostra terra aquesta classe d'estudis estan bon xic atraçats, y encara tractant-se de comarques poblades y de fàcils comunicacions.

Què direm d'això quan se refereix a llocs allunyats dels centres y ab difícils medis de transport? Un complet desconeixement d'aquesta qüestió regna allí, y mercès encara a que un ridícol empirisme no vinga a desconcertar l'observador. Tal succeeix ab les comarques que s'esglaonen al redós de l'important carcanada montanyosa que constitueix els Pireneus.

La Meteorologia Pirenenca, malgrat esser un estudi a fer, de capdal importancia per la vida vegetativa y social dels pobles, està encara per començar. A la xarxa d'estacions y observatoris, ja de caràcter oficial, ja particular, que avuy se van esglaonant al llarg de les vessants septentrionals dels Pireneus, rematats per l'atreu observatori del Pic du Midi de Bigorre (2.877 m.), y que són la constant preocupació del gran estat y poble francès, no podem nosaltres oposar-los cap similar en la vessant meridional, perquè si bé algunes de les estacions oficials espanyoles, com les de Vitoria, Osca, Figueres, etc., y alguna particular de modesta categoria, no estan mal instalades, no poden per sa situació comparar-se ab

les franceses, per estar les nostres situades en regions subpirenenques.

Veus-aquí plantejada la necessitat de la creació d'una xarxa d'estacions meteorològiques al llarg dels Pirineus catalans, emplaçades ja en els poblats o bé en deserta montanya, dotades de tot l'instrumental necessari y regentades per homes de provat amor a l'humanitat y a la ciencia.

Compresa aquesta necessitat per la Junta Directiva d'aquest CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, sempre amatenta per complimentar el primer article dels seus estatuts, no ha dubtat en apoyar l'iniciativa particular, si bé modesta, no menys digna d'esser imitada, ab l'instal·lació de la primera Estació Meteorològica en els Alts Pirineus catalans, en la vila de Viella (Vall d'Aran), y donant aculliment en aquest BUTLLETÍ, son portant-veu oficial, de les observacions que d'aquella'n pervinguin.

L'Estació Meteorològica de Viella, ja en ple funcionament, ha quedat emplaçada en aquella vila, la capital de la Vall d'Aran, situada en la secció mitja de la Vall y a 980 metres d'altitud sobre 'l nivell del mar. Per sa situació en el cor dels Alts Pirineus catalans, y per sa remarcable altitud, pot respondre al plan de formar un esglaó de la xarxa pirenenca catalana en projecte, ensems que per son emplaçament al centre de la Vall d'Aran facilitarà temps a venir l'estudi climatològic de la comarca fins avuy més olvidada de nostra terra y la més digna d'esser coneguda.

L'instal·lació d'aquesta estació s'ha fet en el domicili del Col·legi de Sant Josep, situat aquest en la plaça de la susdita vila, y son funcionament ha quedat encarregat a l'ilustrada comunitat de religiosos francesos que regenten dit Col·legi.

Composen per avuy el material de l'instal·lació un abric a ple aire, model Montsouris, adaptat, que cobeja un termòmetre tipo; un íd. de màxima y altre íd. de mínima, tots tres construïts per la casa Casella (London) y comprovats en el «National Physical Laboratory» (London). Hi ha, además, en un anexe, el pluviòmetre y un anemòmetre-penell, construït per la casa Shot & Masson (London). Dins l'estatge del Col·legi susdit, y degudament instal·lat, hi ha un baròmetre de cubeta model Tonnelot (París) y comparat pel «Bureau Central Météorologique» de París. A mida que'ls medis materials ho vagin permetent, s'hi anirà ajuntant-hi altre material, com el termòmetre-reflector, el psicròmetre, etc., etc., aparells que acabaran de completar l'estació.

Les fulles d'observacions que's van obtenint són remeses cada

mes an aquest CENTRE, aont són sotmeses a les correccions necessaries, y, després de degudament extractades, aniran insertant-se en el BUTLLETÍ. Les persones que desitgin enterar-se dels quadros d'observacions mensuals, poden passar per l'estatge social d'aquest CENTRE, aont les trobaran exposades.

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE DESEMBRE

TEMPERATURES (a l'ombra)				PRESSIONS BAROMETRIQUES	
MITGES MENSUALS		MAXIMA	MÍNIMA	MITGES MENSUALS	
8 MATÍ	8 TARDA	EN 24 HORES	EN 24 HORES	8 MATÍ	8 TARDA
1º.46	2º.54	15º.5 (dia 2)	-6º.5 (dia 31)	679'66 mm.	679'85 mm.

ESTAT DEL CEL { Dies serens . . . 7 || Dies de pluja. . . 20
 » nuvolosos. . . 6 || » de neu . . . 9
 » coberts. . . 18 || » de glaçada. 13

TOTAL DE PLUJA MENSUAL: 225'4 mm. || VENTS DOMINANTS: NE-N-NW

OBSERVACIONS PARTICULARS.— Tempestats de neu: dia 11 (neu fondenta); dia 12, -0'07 mts.: nit del 28 al 29, -0'33 mts.; dia 30, -0'05 mts.

J. S. S.

AVÍS

Se comunica a tots els senyors subscriptors d'aquest BUTLLETÍ que, a partir d'aquest número, se'n tiraran uns quants exemplars en paper de fil, que se serviran als que ho demanin ab un augment de *quatre pessetes* anyals. Els que desitgin rebre un exemplar en paper comú y un altre en paper de fil, hauran d'abonar la subscripció anyal de *dotze pessetes* els socis del CENTRE y *quinze* ls que no ho siguin.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.